שלוש נקודות – מדוע מפת א"י מתרחבת ומצטמצמת? ב] האם כדאי לשתות כוס חמישית בליל הסדר? ג] אם יש היתר לצאת לחו"ל לטיול

שמות ו, ה-ח:
(ו) לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם, וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם, וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים:
(ז) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם, וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם:
(ח) וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי ה':

מצוה בליל סדר-פסח לשתות ארבע כוסות יין, זכר לארבע ההבטחות הנ"ל (ירושלמי, פסחים). אבל יש לשאול, מדוע יש רק 4 כוסות ולא חמשה?

<u>תשובה לשאלה הראשונה</u>

[א] מפרש ספר "כלי יקר" (בן דורו של מהר"ל) על (שמות ו, ו):"ויען כי הדר בחו"ל כאילו אין לו אלוה על כן אמר כאן 'והייתי לכם לאלוהים', וע"י דבוק זה 'ולקחתי אתכם לי לעם, וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים'. ואחר כך פירש [כיצד] ליקוחין אלו? באמרו 'והבאתי אתכם אל הארץ'" [עכ"ל].

כי "והבאתי אתכם אל הארץ" הוא ההמשך הישיר של "ולקחתי אתכם לי לעם". כי הדר בחו"ל כאילו אין לו אלוה (כתובות קי ע"ב). כלומר החמישית נכלל ברביעית.

דבריו מבוססים על דברי הרמב"ן (על ויקרא יח, כה). וכן הסכים מהר"ל (גור אריה, דברים יא, יח) והגר"א (אדרת אליהו, דברים ח).

[ב] תשובה נוספת – באמת הרבה נוהגים לשתות כוס חמישית – ודברי שו"ת הראב"ד תשובה נ"ד:
ור' טרפון היה מביא כוס חמישי כנגד "והבאתי".
ואע"פי שהרשב"ם (פסחים קיח, א) מחק מלת "חמישי" וכתב במקומה "רביעי" כעשרים מהגאונים ומהראשונים גרסו כאן "חמישי" כמו שליקט הרב מנחם כשר, בקונטרסו בסוף הגדה של פסח.
ולשון הראב"ד בהשגותיו על בעל המאור (סוף פסחים): "ובודאי יש סמך למנהג זה מדברי ר' טרפון שאמר 'כוס חמישי גומר עליו את ההלל הגדול', <u>ומצוה לעשות כדבריו</u>. ותנא קמא נמי '<u>לא יפחתו לו</u> מארבע כוסות' קאמר,

אבל <u>המוסיף עליהם חמשה</u> הרי זה משובח". [ועוד אני מוסיף, שם מדובר כמה לתת לו מקופה של צדקה, אבל אדם ברשות עצמו יכול להוסיף]

ולשון הרמב"ם (הל' חמץ ומצה ח, י) היא:
<u>ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול</u> והוא מ'הודו לה' כי טוב' עד 'על נהרות בבל' <u>וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות</u>". [לא פסק חמשה מפני לשון המשנה "ולא יפחתו..."."]

<u>שאלה שניה:</u>

מדוע ה' לכאורה לא קיים את ההבטחה הרביעית, "והבאתי אתכם אל הארץ"? ובמיוחד שנשבע על כך ("אין 'לכן' אלא שבועה", שמות רבה ו). וכן מפורש במקרא בסוף פרשת בא: "וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ:
תשובה:
[א] על פי דברי ר' יהודה הלוי (כוזרי, מאמר ב פסקא יד) חצי-האי סיני היא חלק ממשי של הארץ המובטחת. על השאלה כיצד קבל משה נבואה בסנה, כיון שלא היה אז בארץ ישראל, עונה כי היא כן בגדר ארץ ישראל, כל שהיא מזרחה לנחל מצרים. ויוצאי מצרים אמנם הגיעו לשם, והיא הארץ המובטחת. כדברי הקב"ה לאברהם אבינו "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת" (בראשית טו, יח) [וכטענת רצי"ה קוק נגד רה"מ בגין על מסירת חצי-האי סיני למצרים].

"משך חכמה" על קבורת מרים, באדמה שעתידה להיות ארץ ישראל [וכן ני אומר על משה רבינו]
ודברי ר' יעקב עמדין (מור וקציעה סי' שו)
וחתם סופר שו"ת יורה דיעה סי' רלד

[ב] עוד מענה: ארץ ישראל נתונה היא לעם ישראל כקוֹלֶקטִיב, כיחידה לאומית אחת. גם הנתינה לבניהם של הדור ההוא, נחשבת זו מתנה להם. וזה כמו מתן תורה בהר סיני, שהוא לא רק לדור ההוא אלא לכל צאצאיהם עד נצח. וכמו נס יציאת מצרים, חייב כל אדם לראות את עצמו כאילו הוא עצמו יצא ממצרים (פסחים קטז), וזה לא אירוע חד-פעמי מתקופה עתיקה בלבד.

[ג] אבל יש תשובה המעמיקה יותר. הקב"ה מקציב חיים לכל בן אדם, מתי יוולד ומתי ימות. אבל בכל זאת בידי האדם האפשרות, בבחירתו החופשית, לקצץ במתנה זו. הוא יכול לשלוח יד בנפשו ולהתאבד. או פחות מזה, הוא יכול להכנס למצבי סכנה, שלא כדין תורה, ולקצץ פתיל חייו (תענית כ, ב). אותו דור של יוצאי מצרים עשו את הגרוע מהכל. כפרו במתנת ה', סרבו לבוא לארץ ישראל. חטא זה נורא ואיום כל כך, עד שאין לכל הדור ההוא חלק לעולם הבא (משנה, סנהדרין קח, א, לדעת ר' עקיבא). ודאי שכל הנותן מתנה לחברו, פעל את החלק הראשון של מסירה. אבל אם אישיות זו <u>סרבה לקבל</u> את המתנה, אין מתנה, למרות כל רצונו הטוב של המעניק. [מפות שונות לגבולות ארצנו, מפני חטאותינו].

כן מצאנו כי "עשרת השבטים" לא הכירו במעלות ארץ הקודש, וכאשר הגיעו לגלותם באפריקה, נכשלו לחשוב שהארץ ההיא טובה ויפה ומועילה כמו ארץ ישראל (סנהדרין צד, א). אי לכך, כותב רש"י (על סנהדרין קי, ב, לפי רבי עקיבא) כי גם הם לא באים לעולם הבא.

סיכום הדבר, בשמות (יג, יא) "וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ: עלינו לשמוח מאד מאד בכל רגע על שזכינו לגור ארץ קדשנו

הביא רש"י בשם חז"ל: ונתנה לך - (מכילתא) תהא בעיניך כאילו נתנה לך בו ביום, ואל תהי בעיניך כירושת אבות:
ונתנה לך, אישית, ולכן אל תחמוד להיות בארץ אחרת. מוסר כאן נגד היוצאים לחו"ל כדי לטייל.

וכן מפורש: אֲנִי ה' אֱלוֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלוֹהִים: (ויקרא כה, לח)
וכתב שם רש"י: "שכל הדר בארץ ישראל אני לו לאלוהים, וכל היוצא ממנה כעובד עבודה זרה:
וביאר שם מהר"ל (גור אריה) "וכל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד עבודה זרה, ומטעם כי מאחר שהוא בארץ אשר היא נתונה תחת יד השרים העליונים, הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודה זרה, כי "ברוב עם הדרת מלך" (משלי יד, כח), והדר בחוצה לארץ הוא מהדר ומפאר לאלהי נכר הארץ".

נביא כאן דבר מוזר ומתמיה מאד. במסכת בברכות (נז, א) בדיון על פתרון חלומות, אמרו כי החולם ורואה את עצמו בחלומו שהוא ערום, מה מראים לו מן שמים? ענו כי אם הוא בן חו"ל הרי הוא ערום בלי חטא. ואם בעל החלום נמצא בארץ ישראל, מראים לו שהוא ערום ומחוסר מצוות. מפרש רש"י שם מדוע החולם הזה שבחו"ל נחשב שהוא בלי חטא? עונה רש"י "לפי שבחו"ל אין לה זכויות, אלא עון יש בישיבתה, וזה עומד ערום בלא אותם עונות." עכ"ל רש"י. מה העון? כי הוא נמצא במקום שאין שכינה שורה. [ואל תשאל אם כן מדוע רש"י עצמו לא עלה ארצה? כי באותם הזמנים לפני כאלף שנה היה הצעד הזה כמעט בלתי אפשרי. בלי אמצעי תחבורה, ובלי אמצעים יכלכלי וכיוצא בזה. ועוד שהמלמד תורה לאחרים, הוא פטור מלעלות ארצה]

ועוד נקודה מוזרה מצאנו בדברי הרמב"ם למשנה (מסכת עבודה זרה פ"א מ"ד בתרגום הגר"י קאפח) על האיסור לגור בעיר שיש בה פולחן לעבודה זרה:
"ולפיכך צריך לדעת שכל עיר מערי האומה הנוצרית שיש להם במה, כלומר מקום תפילתם, שהוא בית עבודה זרה בלי ספק, הרי אותה עיר אסור לעבור בה במתכוין, כל שכן לדור בה. אלא ה' מסר אותנו בידיהם שנגור בעריהם בעל כרחנו, לקיים דברו 'ועבדתם שם אלהים אחרים, מעשה ידי אדם עץ ואבן' (דברים ד, כח). [עכ"ל]
ודאי כי אחינו היהודים הנמצאים בחו"ל ונולדו שם, וכבר השתרשו שם בבחינת משפחותיהם, ואופני פרנסתם הם בבחינת אנוסים ואינני חושב שיש להם עון זה.

כעת אומר דבר שאולי לא ימצא חן בעיני כמה מכם. אבל מתוך שאני רוצה את טובתכם, מתוך שאני רוצה שתחיו חיים מתוקנים, אני נאלץ להודיע:

לעומת יושבי חו"ל שיש להם קצת התנצלות מדוע קשה לעקור את עצמם מהגלות, אבל מי מאתנו יושבי ארצנו היוצא מארץ ישראל, בלא סיבת שום היתר [שהרמב"ם פירט בהלכות מלכים, פה ה"ט) אלא יצא לשם טיול בלבד, הוא נכנס למצב של חטא. זאת אפילו אם הלך למען יום אחד בלבד. האיסור מפורש בגמרא (מועד קטן יד, א) ונפסק בשו"ע (או"ח סי' תקלא). ואל תשיבני שהם הולכים לראות פני חבר, כמו שהתיר ה"משנה ברורה" שם, כי הרי הם מוסיפים שם ימים על ימים, לפני הביקור אצל החבר וגם אחרי, כלומר לשם טיול בעלמא, לראות אתרי תיירות.

ומי יודע אם אין חטא זה, בחשבון שמים מוסיף על חולשתנו בהחזקתנו על ארצנו, וכל האומות לוחצות עלינו למען פתרון שתי מדינות, וצה"ל נעשה חלש במלחמתם נגד הטרור הערבי.
אבל אדרבה, כל מי ומי שהוא שמחבב את ארצנו, וארצות נכר אינן קוסמות בעיניו כאתרי תיירות, והוא בברכת המזון בברכה שניה מכוין בלב מלא תודה על שהוא נמצא בארץ הקודש, הוא מוסיף לנו זכות, הוא מוסיף לעם ישראל כח להחזיק בארצו, הוא מוסיף לעצמו קדושה. וכדברי ספר חרדים (בתחילת פרק נ"ט, בענין א"י) על כל רגע ורגע שהוא בארצנו הוא יקבל שכר על המצוה הזו, השקולה נגד כל מצוות שבתורה (ספרי, ראה, פ).
ואנו בא"י מה טוב חלקנו, מה נעים גורלנו, ומה יפה ירושתנו.